

O'ZMU XABARLARI

ВЕСТНИК НУУЗ

АКТА NUUZ

MIRZO ULUG'BEK NOMIDAGI O'ZBEKISTON MILLIY UNIVERSITETI ILMIY JURNALI

**JURNAL
1997 YILDAN
CHIQA
BOSHLAGAN**

**2024
1/7**

**Ijtimoiy-
gumanitar
fanlar turkumi**

Bosh muharrir:

MADJIDOV I.U. – t.f.d., professor.

Bosh muharrir o'rinbosari:

ERGASHOV Y.S. – f-m.f.d., professor.

SHIRINOVA R.X. – fil.f.d., professor.

Tahrir hay'ati:

Sagdullayev A.S. – t.f.d., akademik.

Ashirov A.A. – t.f.d., prof.

Balliyeva R. – t.f.d., prof.

Malikov A.M. – t.f.d., prof.

Yusupova D.Y. – t.f.d., prof.

Yunusova X.E. – t.f.d., prof.

Murtazayeva R.H. – t.f.d., prof.

Mo'minov A.G. – s.f.d., prof.

Abdulayeva N.B. – f.f.d., prof.

Madayeva Sh.O. – f.f.d., prof.

Tuychiyev B.T. – f.f.d., prof.

Utamuradov A. – f.f.n., prof.

Muxammedova D.G. – psix.f.d., prof.

Boltaboyev H. – fil.f.d., prof.

Rahmonov N.A. – fil.f.d., prof.

Siddiqova I.A. – fil.f.d., prof.

Sa'dullayeva N.A. – fil.f.d., dots.

Arustamyan Y.Y. – fil.f.d., dots.

Kurbonova G.S. – fil.f.d., dots.

Pardayev Z.A. – fil.f.f.d., PhD.

Mas'ul kotib: **PARDAYEV Z.A.**

TOSHKENT – 2024

MUNDARIJA

Tarix

Abdurasulova F. Buxoro amirligi tarixining rus va yevropalik mualliflar tomonidan o'rganilishi.....	4
Axmedov S. Amir Temur va temuriylar davri madaniy-ma'rifiy hayotini tahlil etishda muhim bo'lgan manbalar tahlili	7
Babaev R. O'rta asrlar yozma manbalarida Ustrushona yirik aholi manzillariga doir ma'lumotlar	11
Бахранов III. Средняя Азия – как сырьевая хлопковая база Российской империи	14
Jumanazarova F. O'zbekistonda ijtimoiy himoyalash tizimida xotin-qizlar bandligining ta'minlanishi.....	16
Quvvataliyev U. XX asrning 20 yillarida o'zbek xalqi tarixining o'rganilishi (Bulat Soliyevning "O'zbeklar ham Temur bolalari" maqolasi misolida)	20
Ne'matov O. Jizzax va Navoiy viloyatlarida turizm: imkoniyatlar va ijtimoiy-madaniy omillar.....	24
Oblomuradov N. Qishloq xo'jaligi ishlab chiqarishini mexanizatsiyalash amaliyoti: muammo va yechimlar	28
Tilovov M. Shimoliy Baxtriya ahamoniylar davri ritual landshafti bo'yicha ba'zi mulohazalar (Oltinsoy tumanidagi Qiziltepa arxeologik yodgorligi misolida).....	32
Turdiyev M. Buxoro viloyati etnomadaniy merosi milliy shirinliklar tarixi misolida.....	35
Yusupov I. 1991-2020-yillarda O'zbekistonda hududiy telekanallarning moddiy texnik bazasini rivojlanish tarixi	38

Falsafa. Pedagogika. Psixologiya. Metodika. Sotsiologiya. Siyosiy fanlar. Islomshunoslik

Abdullayev R. Dasturiy ta'minot arxitekturasini kurs mazmunini pedagogik loyihalashtirishning metodik shartlari.....	42
Abduraimov J. O'qituvchilarning elektron ta'lim va internet resurslarini shakllantirish uslubiyatlari	45
Abduraxmanova Z. Jamiyat ijtimoiy jarayonlarining o'zaro ta'siri tizimida oila va nikoh munosabatlarining ahamiyati	48
Azamatova D. Kimyo fanidan zamonaviy yondashuvdagi darsliklar.....	51
Azizqulov A. Inson bilish qobiliyati G'azzoliy talqinida.....	54
Akbaraliyeva D., Shamuratova D. Addressing challenges in adopting deep learning approaches for english language education	57
Akramov Sh. Insight into developing writing skills.....	60
Amanov G'. Ma'naviyat va axloq rivojlangan ma'naviy makonni shakllantirish omillari	63
Amonov S. Informatika va raqamli texnologiyalari fani o'qitishning uzleksiz tizimi sifatida.....	66
Asqarova D., Asqarova K. Maktabgacha ta'lim sifatini rivojlantirishga xizmat qiluvchi funktsiya va ta'sir etuvchi omillar.....	69
Ahmedova M. Biologiyadan masala va mashq yechish orqali o'quvchilarda mantiqiy va mustaqil bilish faoliyatni rivojlantirish	72
Batirov Z. Mutaxassislarning hayot faoliyati xavfsizligini ta'minlashda kompetensiyaviy yondashuv	75
Basharova K., Shamuratova D. The role of assessment in surface and deep learning of english.....	78
Bozorova Sh. Talabalarning fizikaviy kimyo fanini o'rganishdagi qiyinchiliklarining muhim manbayi noto'g'ri tushunchalardir (Entropiya misolida)	81
Gulyamova Sh. The comprehensive analysis of mother tongue influence on second language acquisition	84
Djumabaev K. Obyektga yo'naltirilgan dasturlash tillarini o'qitish samaradorligini oshirishning pedagogik shartlari	87
Djurayeva N. Boshlang'ich sinflarda tabiiy fanlarni o'qitishda innovatsion metodlardan foydalanish imkoniyatlari.....	90
Jurayev Z. Muloqot yuritish kompetensiyasini rivojlantirishning konseptual yondashuvlari	93
Juraeva M. The role of the interlanguage concept in the formation of the communicative method.....	96
Zikirova N. Bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchisining kasbiy motivatsiyasini shakllantirishning pedagogik tahlili	99
Inomidinova D. Boshlang'ich sinf o'quvchilariga ingliz tili fonetikasini o'qitish metodlari (1-2-sinflar misolida)	102
Isabayeva M., Usmonova M. Talabalarni kasbiy-pedagogik faoliyatga tayyorlashning didaktik funksiyalari.....	105
Karimov X. Yoshlarni turli zararli axborotlar tahdididan himoyalashning ijtimoiy-psixologik xususiyatlari.....	108
Komilova N. Behavioral aspects of language teaching.....	111
Kuliyeva M., Sharipova Sh. Inklyuziv ta'lim jarayonida innovatsion texnologiyalardan foydalanish.....	114
Qurbonov M. Oliy ta'lim muassasalarida optika fanini yangi axborot texnologiyalaridan foydalanishning nazariy asoslari	117
Mirzayeva U. O'quvchilarning tabiiy-ilmiy savodxonligini rivojlantirishning zamonaviy yondashuvlari.....	120
Mirzachayev A. Abu Hanifa yashagan davrning ijtimoiy-madaniy rivojlanish xususiyatlari	123
Мохоров Д. Методы социальных проектов и разрешения практических задач в курсе «Основы антикоррупционного просвещения»	126
Muqimov Sh., Dilmurodov Z. Raqamlashtirish sharoitida "Kompyuter tarmoqlari" fanini o'qitishning zamonaviy metodikasi.....	129
Mo'minova R., Umarova M. Biologiya ta'limida o'quvchilar mustaqil ta'lim olish faoliyatini mazmuni	132
Nabiyev F. Yoshlar tafakkurini rivojlantirishda falsafa va matematika fanlarining uzviy aloqalari	134
Muxitdinova X. Ikkinchi til ta'limida nutqiy qurilmalarning ahamiyati	136
Nazarova Z. O'spirin yoshidagi bokschilarimizning sport muvaffaqiyatiga erishishda metodikalarning interkorrelyasion xususiyatlari	139
Nazirov Q. O'zbek milliy kurashining o'rni va ahamiyati	142
Ne'matov A., Isabayeva M. Biologiya o'qitish metodikasida mustaqil ta'limni tashkil etishga qo'yiladigan pedagogik talablar	145
Nuritdinov S., Turaev S. Problems of the accelerating expansion of the universe	148
Omonov B. Ekologik ta'lim-tarbiya orqali ekologik madaniyatni shakllantirish zarurati.....	151
Orinbetov N. Bo'lajak texnologiya o'qituvchilarining texnik va texnologik kompetensiyasini shakllantirish metodikasi	154
Otanazarova N., Shamuratova D. Incorporating technology to enhance surface and deep learning in english language education	157
Ochilova G., Eshmurodova D. Talabalarda muammoli ta'lim jarayonini rivojlantirish texnologiyasi	159
Пардабаева Д. Сущность понятий «творчество», «творческая деятельность» и «творческие способности»	162
Rajabov O. Ta'limda sun'iy intellektning qo'llanilishi	165
Rajapova G. The role of proverbs in the development of lexical competence: a comprehensive analysis.....	168
Rajapova F., Ibadullayeva M. Organization of the lesson process based on the reverse classroom technology	171
Raxmanov A. Yoshlarda innovatsion g'oyalarni shakllantirishning ijtimoiy-falsafiy jihatlarini.....	173
Rustamov Sh. O'qitishning uslubiy tizimining muvofiqlashtiruvchi modelini shakllantirish vazifalari	176
Sadikova A. Sog'lom turmush tarziga rioya qilishning falsafiy va ijtimoiy ahamiyati	179
Sattorova D. Tovush tezligining gazlarda tarqalish muammosi va uning issiqlik sig'imiga bog'liqlik tarixi haqida	182
Siddiqova S. Organization of the educational process based on the integration of special subjects in dual education	185
Sirliyev E. O'zbekiston yoshlari harbiy vatanparvarlik tuyg'usini shakllantirishda irodaviy sifatlarining ahamiyati.....	188
Sultanova G. Inson, uning qadr-qimmati – demokratik jamiyatning oliy qadriyati	192
Султанова Г. Анализ текущего состояния в обучении английскому языку студентов геологической и нефтегазовой отраслей	195
Tangirov N. Noosfera konsepsiyasining falsafiy-ontologik tahlili	198
Tursunpo'latov A. Ichki ishlar xodimining tibbiy madaniyatini yuksaltirishning ijtimoiy-falsafiy xususiyatlari.....	201
Umarova N. Maktab direktorlarida kommunikativ strategiyalarni rivojlantirishning pedagogik asoslari	204

O'roqova N. Ma'naviy madaniyatni yuksaltirish yo'llari.....	207
Fayzullayev Sh. Jismoniy tarbiya va sport mashg'ulotlarining ta'limdagi ahamiyatlari	210
Xaitova Y. Boshlang'ich ta'lim darslarida interaktiv metodlardan foydalanishning ahamiyati	212
Xaydarova O. Pedagogning tashkilotchilik faoliyati va uning texnologiyasi.....	215
Xidirov M. Prakseologiya – inson faoliyatining falsafiy tahlili sifatida	218
Xodjayeve D. O'quvchilarda o'quv motivatsiyasini oshirish ta'lim muvaffaqiyatining asosi sifatida	221
Xolmuminova O. Pedagogik tajriba-sinovni tashkil etish va uni o'tkazish.....	224
Khudoyberdieva G. Theoretical and methodological principles of guided foreign language teaching.....	227
Xojayeve A. Гендерные факторы в предупреждении преступности среди женщин и девочек: исторический анализ	230
Xo'jamberdiyeva S. Boshlang'ich sinf o'quvchilarining divergent tafakkurini rivojlantirish – pedagogik muammo sifatida	232
Xo'shboqov K. Shaxslararo munosabatlarda nizoning o'rni	235
Hashimova G. Qurolli kuchlar tizimida harbiy ijtimoiy ishini tashkil etishning o'ziga xos xususiyatlari va rivojlantirish omillari	238
Шаланков К. Организация самостоятельной деятельности студентов в медицинских ВУЗах: основы и практика.....	241
Shamuratova D., Ashrofxonov S. Analysing the role of educational systems in developing deep language proficiency in language classes	244
Shomuratova N. Sharq mutafakkirlaridan Abu Rayhon Beruniyning ilmiy, pedagogik, psixologik qarashlari.....	246
Эргашов С. Преподавание высшей математики в начальных курсах в ВУЗе с учетом школьных знаний (элементов математики и начала анализа)	249
Eshmuratova D., Omonova L. Improving speaking skills by using group learning method	252
Filologiya	
Artikova D. Fitonimlarning lingvokulturologik xususiyatlari	254
Asadov M. Kamyu va X.Do'stmuhammad asarida "Yolg'izlik motivi".....	256
Bakiyev X. O'qib tushunish malakasini baholash metodikasiga oid nazariyalarning shakllanish tarixi haqida.....	259
Bolliyeva M. Badiiy asarlardagi maktublarning g'arbona va sharqona ifodasi.....	262
Boltayeva Z. Jahon tilshunosligida pragmatik lingvistikaning o'rganilishi	265
Valappil S. V. The utilisation of ict as a pedagogical tool in english language teaching	268
Gafurova S. "Tavorixi Guzida – Nusratnoma" asaridagi forscha-tojikcha o'zlashmalar va ularning mavzu guruhlari.....	272
Djangirova G. Ingliz tili o'rganishda jahon tajribasi va yangicha usullar	275
Dusmamadova G., Abdulloyeva M. The peculiarities of translating youth slang from english into uzbek: challenges and considerations	278
Jumanov E. Ertak syujeti halqalarining formulalarda aks etishi	281
Ibodullayeva Z. Exploring the narrative techniques and symbolism in chopin's selected short stories.....	284
Ibragimov A. Orzu Urganjiy masnaviyalarida axloqiy-ma'rifiy g'oyalari.....	287
Ibragimov B. XX asr masalchiligi asoschisi	289
Israil M. O'zbekistonda mustaqillik yillarida gazeta-publitsistik uslubining sotsiologik tahlili	292
Kadirova Z. Ingliz tilidagi reklamaning lingvistik xususiyatlari.....	295
Kamilla D., Raxmatullayeva D., Yusupova H. Lo Puning "Hurmatga sazovor ayol" qissasidagi yangi stilistik elementlari.....	298
Kodirova F. The linguistic features of the functioning of art discourse	301
Qaxramonova S. Botin fojeasi haqidagi roman	306
Mahkamova D. Terminologik modernizatsiyalashuv va uni vujudga keltiruvchi ayrim omillar	309
Mirzayeva G. Structural-semantic research of verbalizing the human psyche in english and uzbek phraseology	312
Nazarova D. O'zbek tili ish yuritish uslubining mohiyati va uning leksik xususiyatlari	315
Назарова С., Торопченко Д. Классификация имен женских персонажей китайской мифологии по структурным особенностям	317
Nazirova Sh. Ingliz va o'zbek tillarida maqollar va ularning umuminsoniy xususiyatlari	320
Nizomova M. Ingliz va o'zbek tillarida pedagogik terminologiyaning kommunikativ-pragmatik yo'nalishi tahlili masalasi.....	323
Niyazova G. Diskurs tahlilida zamonaviy yondashuv va konsepsiyalarning o'rni	326
Ravshanova M. Dunyo tilshunosligida leksik birliklar tadqiqi yuzasidan ilmiy-nazariy qarashlar.....	328
Rajabov F. Omonimlarni vujudga keltiruvchi omillar	331
Ruzikulov F. Phraseological units and their importance in language learning	334
Suyarova N. Ingliz va o'zbek tillarida metaforik terminlarning lisoniy tasnifi	337
Tillabayeva F. Rus va o'zbek topishmoqlarida tabu, marosim hamda urf-odatlariga oid tushunchalar ifodasi.....	340
Toshtimeroval S. Semantics of colors, their gradual development	343
Toshtonov S. Frazologik birliklar va ularning til sistemasidagi o'rni	346
To'ymurodov D. Gulxaniyning "Zarbulmasal" asaridagi onomastik birliklarning tahlili	349
Ulug'murodov Sh A. Brayl yozuvidagi matnlarni aniqlashning adaptiv chegaralash va egilish burchagini topish usuli.....	352
Umarova Z. Ingliz va o'zbek tillarida turizm leksikasining leksik semantik xususiyatlari	356
Xodjayeve D. Ingliz va o'zbek tillari lingvodidaktik terminlarining etimologik tahlili	359
Xursanov N. Discourse studies in anthropocentric linguistics	362
Hojieva Sh. Cho'lpon va turkiston jadidlari estetik tafakkuri takomiliga jahon adabiyotining ta'siri	365
Egamnazarova D. Turli nazariy lizalar orqali pleonazm	368
Erkinova S. Nurturing neural pathways: strategies to stimulate child's brain development.....	371
Eshanqulov D. Surxondaryo Qarluq shevalari bo'yicha tadqiqotlar tavsifi	373
Eshmuratova D. Religionistik birliklarning lisoniy sintaktik xususiyati	376
Yuldashev X. The importance of motivation in teaching english to multi-level classes.....	378
Yuldasheva O. Etnolingvistikada maqollarning o'rganilishi.....	381

Dilafruz XODJAYEVA,
Buxoro davlat universiteti PhD
E-mail: d.i.xodjaeva@buxdu.uz

Buxoro davlat universiteti PhD M. Akhmedova taqrizi asosida

INGLIZ VA O'ZBEK TILLARI LINGVODIDAKTIK TERMINLARINING ETIMOLOGIK TAHLILI

Аннотация

Mazkur maqola ingliz va o'zbek tillari lingvodidaktik terminlarining qiyosiy tadqiqiga bag'ishlangan bo'lib, unda muallif qiyoslanayotgan ikki tildagi til o'qitishga doir terminlarni qiyosiy-tarixiy, etimologik va statistik tahlilga tortadi. Tahlilga tortilgan terminlarning ta'riflari turli manbalardan keltirilib, ularning ingliz va o'zbek tillaridagi ekvivalent shakllari, qo'llanilish sohalari, funksional xususiyatlari o'rganiladi. Olingan natijalar jadvallarda aniq va ixcham qilib taqdim etiladi.

Kalit so'zlar: Lingvodidaktika, leksik qatlam, termin, test, yondashuv, texnika, mustaqil ta'lim, pedagogika, baholash, aqliy hujum.

ЭТИМОЛОГИЧЕСКИЙ АНАЛИЗ ЛИНГВОДИДАКТИЧЕСКИХ ТЕРМИНОВ АНГЛИЙСКОГО И УЗБЕКСКОГО ЯЗЫКОВ

Аннотация

Данная статья посвящена сравнительному исследованию лингводидактических терминов английского и узбекского языков, в котором автор подвергает сравнительно-историческому, этимологическому и статистическому анализу термины, связанные с преподаванием языков на двух языках. Определения и толкования анализируемых терминов даны из различных источников, изучены их эквивалентные формы в английском и узбекском языках, области применения и функциональные характеристики. Полученные результаты наглядно и лаконично представлены в таблицах.

Ключевые слова: Лингводидактика, лексический пласт, термин, тест, подход, методика, самостоятельное обучение, педагогика, оценивание, мозговой штурм.

ETYMOLOGICAL ANALYSIS OF LINGUODIDACTIC TERMS OF ENGLISH AND UZBEK LANGUAGES

Annotation

This article is devoted to the comparative study of the linguodidactic terms of the English and Uzbek languages, in which the author draws the terms related to language teaching of the compared languages to a comparative-historical, etymological and statistical analysis. The definitions of the analyzed terms are given from various sources, and their equivalents in English and Uzbek languages, areas of application, and functional characteristics are studied. The obtained results are presented in tables clearly and concisely.

Key words: Linguodidactics, lexical layer, term, test, approach, technique, autonomy, pedagogy, assessment, brainstorming.

Kirish. Til rivojlanishining xarakterli xususiyatlaridan biri til aspektlari turli xil rivojlanish darajasida namoyon bo'ladi. Til davrlar osha sekin rivojlanadi, o'zgarib boradi va bu xususiyat til sathlarining ham turlicha rivojlanishini yaqqol ko'rsata oladi, ya'ni tilning leksik, grammatik, fonetik va boshqa qatlamlari bir xil rivojlanmaydi. Ma'lumki, tilning leksik qatlami juda tez rivojlanadi, o'zgaradi, yangilanadi. Bunda kundalik hayot va jamiyat rivojlanishi natijasida eskirib qolgan tushunchalarni ifodalovchi so'zlar muomaladan chiqib, ular o'rnini yangi tushuncha ifodalovchi leksik birliklar egallaydi. Lug'at tarkibining doimiy o'zgaruvchanligi uning deyarli uzluksiz ichki qayta tuzilishi, jamiyat hayotining ma'lum ijtimoiy-tarixiy rivojlanishi bilan bog'liq bo'lgan leksik qatlam birliklari munosabatlarining qayta tashkil etilishi bilan belgilanadi. Ba'zi so'zlar boshqa so'zlar bilan almashtiriladi; oldin bir-biriga mutlaqo aloqador bo'lmagan so'zlar yangi ma'no paydo bo'lishi tufayli o'zaro sinonim bo'lib qoladi; neologizmlar tilda o'zining muqim o'rnini topishga ulgurmay qo'llanishdan chiqib ketishi, yoki lingvistik yangi tushuncha ifoda etish xususiyatini yo'qotib, tilning leksik tarkibiga mustahkam kirib borishi mumkin; ilgari keng muomalada bo'lgan so'zlar kam qo'llanishi va asta-sekin arxaizmga aylanishi yoki umumiste'moldan butunlay chiqib ketishi ham mumkin; oldin neytral nutq uslubiga ega bo'lgan so'zlarga, ma'lum sabablarga ko'ra, yangi uslubiy bo'yqordorlik yuklanadi; ilgari evfemizm sifatida qo'llangan so'zlar tushuncha va nomlarni to'g'ridan-to'g'ri nomlashni boshlaydi.

Mavzuga oid adabiyotlar tahlili. Milliy til rivojlanishi turli omillarga bog'liq bo'ladi. Muayyan til rivojlanishida mamlakatning taraqqiy etishi, leksik qatlamning paydo bo'lish tarixi asosiy omillardan biridir. "Terminologiya uzoq shakllanish va rivojlanish yo'lini bosib o'tadi. Terminologiyaning shakllanishida terminlarni boshqa soha terminologiyasidan yoki

tilning umumiste'moldagi lug'at tarkibidan o'zlashtirish, ko'p hollarda esa, metaforik ma'noda o'zlashtirish xosdir. [1]. Shu sababli, ushbu tadqiqot doirasida ingliz va o'zbek tillaridagi lingvodidaktik terminlarni etimologik tahlil qilishni maqsad qildik. Tilshunoslikda so'z o'zlashtirishning ko'plab tasniflari mavjud. Ulardan biri o'zlashtirish sabablariga asoslangan tasnifdir, masalan, ekstralingvistik va lingvistik sabablarga ko'ra o'zlashtirish.

Tadqiqot metodologiyasi. Terminlar til tarkibiga turli usul va yo'llar orqali kirib keladi. Birinchisi - ona tilida ko'p qo'llaniladigan so'zni termin sifatida ishlatishdir. Ikkinchisi - terminni boshqa tillardan o'zlashtirish. Jamiyat shakllanishining ma'lum bosqichida terminlar turli tillardan o'zlashtiriladi, bu esa "tarixiy sharoitlar bilan bog'liq bo'lib hisoblanadi. O'zlashtirishning eng ko'p tarqalgan turi - yunon va lotin tillari so'zlari va so'z yasash modellaridan foydalanishdir" [2]. Dastavval har bir fan o'z tarkibida mavjud bo'lgan umumiste'moldagi so'zlardan foydalanadi va u alohida fan sohasiga ajralgandan keyingina bu soha o'z terminologiyasini yaratadi. Ingliz tilidagi lug'at tarkibi yaralish tarixining o'ziga xosligi mamlakatni normanlar, fransuzlar va boshqa xalqlar tomonidan bosib olinishidan iborat edi. Shu sababli zamonaviy ingliz tilida qo'llaniladigan ko'plab so'zlar til lug'at tarkibiga o'sha davrlarda kirgan.

Ingliz tili lug'at tarkibida turli tarixiy davrlarda o'zlashtirilgan leksik birliklar qariyb 70% ni tashkil qiladi va ular turli davrlar, tarixiy voqea-hodisalar ta'sirida tilga kirib kelib, mamlakatning tarixiy, geografik, ijtimoiy va iqtisodiy rivojlanishiga ham o'z ta'sirini o'tkazgan.

So'z o'zlashtirish jarayoni manba tili, usullari, shakllari va turlari, shuningdek, o'zlashtirilgan so'zning yangi tilda o'zlashtiradigan o'zgarishlarini ham qamrab oladi. V.P.Danilenko

ta'kidlaganidek, "o'zga tildan maxsus tushuncha nomlarini olish bilan bog'liq holda, tilda o'zlashtirilgan so'zlar uchun "moda" mavjudligini ham yodda tutish kerak. Kundalik nutqqa kirib boradigan moda juda tez o'tadi. Tilning eng barqaror leksik qatlami bo'lgan terminologiyaga ham moda kirib kelganda, vaziyat ancha murakkablashadi" [3].

Ingliz tilidagi asosiy lingvovodidaktik terminlarni o'rganish til rivojlanishining tarixiy va ijtimoiy sharoitlar ta'siri nuqtai nazaridan amalga oshiriladi, bu esa tildagi hodisalarni bildiruvchi terminlarning paydo bo'lish vaqtini aniqlash imkonini beradi. Alohida leksik birliklar rivojlanishining etimologik tahlili bizga ushbu terminologiyaga qanday turdagi o'zlashtirishlar xosligini aniqlash imkonini beradi.

Tahlil va natijalar. Ingliz tilida ko'p qollanuvchi 245 ta lingvovodidaktik terminlarning tahlili shuni ko'rsatdiki, ularning asosiy qismi, ya'ni 107 ta termin fransuz tilidan ingliz tiliga kirib kelgan, ularning ham asosiy qismi fransuz tiliga lotin tilidan o'zlashtirilgan.

Approach, ya'ni yondashuv terminiga e'tiborimizni qaratamiz. Mazkur termin ham ingliz tiliga eski fransuz tilidan (aprochier, aprocher), fransuz tiliga esa lotin tilidan (appropriare 'come closer, from ad- 'to' + propius (comparative of prope 'come nearer')) o'zlashtirilgani ma'lum bo'ladi [4].

LONGMAN lug'atida approach terminiga quyidagi ta'rif berilgan: approach n in language teaching, the theory, philosophy and principles underlying a particular set of teaching practices. Language teaching is sometimes discussed in terms of three related aspects: approach, method, and technique. Different theories about the nature of language and how languages are learned (the approach) imply different ways of teaching language (the method), and different methods make use of different kinds of classroom activity (the technique). Examples of different approaches are the Aural-Oral Approach (see Audiolingual Method), The Cognitive Code Approach, The Communicative Approach, etc. [5].

Tahlil jarayonida ba'zi terminlarning to'g'ridan-to'g'ri lotin tilidan ingliz tiliga kirib kelganligining ham guvohi bo'ldik. Masalan, til o'qitishda keng qo'llanadigan syllabus, hypothesis, curriculum, criterion, deductive, dictation, education, examination, introvert, fluency, gesture, proficiency, aspect, integration, association, assessment va boshqa terminlar umumiy hisobda 67 tani tashkil etadi (27%). Masalan, assessment termini nafaqat ingliz tilida, balki keyingi yillarda o'zbek tilida ham o'quvchilar bilimni baholashni ifodalash uchun assisment shaklida qo'llanilayotganligining guvohi bo'lganmiz. Aslida termin ingliz tiliga XV-asrning boshlarida lotin tilidagi assensus - o'tirish so'zidan kelib chiqib, keyinchalik assessare - soliq miqdorini o'rnatish ma'nolarida ishlatilgan.

Anglo-Fransuz tilidagi assessor so'zidan "miqdorni aniqlash (soliq, jarima va h.k.)" ma'nosida ishlatilgan. O'sha davrda hakam yordamchisining vazifalaridan biri xalqdan soliqni undirish bo'lganligi sababli "yonida o'tirish, ya'ni hakamning yonida o'tirib, mulk qiymatini soliqqa tortish" ma'nolarida muomalaga kiritilgan va keyinchalik, 1934-yildan keyin insonni, uning erishgan yutuqlarini baholash ma'nosida ham qo'llanila boshlangan [6].

Ko'rinib turganidek, assessment termini turli manba dalillari asosida talabaning qobiliyati, muvaffaqiyati yoki o'qitish sifati haqida ma'lumot to'plash va xulosalar chiqarishda baholashning tizimli yondashuvi sifatida izohlangan. Baholash test, intervyu, anketa, kuzatish va h.k.lar orqali amalga oshirilishi mumkinligi ham qayd etilib, boshqa misollar bilan to'ldirilgan.

Tahlil davomida nisbiy ma'noda 20 ta sohaga oid terminlar yunon tilidan o'zlashganligi ma'lum bo'ldi (8,5%). Ularga autonomy-mustaqil ta'lim olish, measurement-baholash, o'lchov, strategy-strategiya, method-metod, mentor-mentor, pedagogics-pedagogika, kinesthetic-kinestetik kabi terminlarni kiritish mumkin.

Autonomy termini yunoncha "o'z" degan ma'noni anglatuvchi "auto" va "nomos" "odat" yoki "qonun" so'zlaridan kelib chiqqan. Bu so'z aslida siyosiy ma'no - guruhning o'zini o'zi boshqarish yoki o'zini o'zi boshqarish huquqini aks ettiradi. Biror kishi avtonomiyaga intilganda, u hokimiyatdan mustaqil ravishda qaror qabul qilish imkoniyatiga ega bo'lishni xohlashi nazarda

tutilgan. Asosan, bu termin "mustaqil ta'lim" bilan bog'langan va ba'zan u bilan sinonim sifatida ishlatiladigan so'z bo'lib, asosiy ma'nosi o'quvchi o'qituvchining bevosita yordami yoki ko'rsatmasiz tilni qanchalik ko'p o'rganishga qodir bo'lsa u shu tilni va boshqa tillarni keyinchalik o'rganishga shunchalik yaxshi tayyorlanadi va til o'rganishga shunchalik ko'p intiladi. Ta'lim olishda mustaqil bo'lish bu - individual xususiyatmi yoki ta'lim muassasasiga xos xususiyat sifatida namoyon bo'ladigan holatmi; u o'qituvchilar tomonidan tarbiyalanishi mumkin bo'lgan psixologik hodisami yoki u o'quvchilar yashaydigan jamiyatning ijtimoiy-madaniy holati muqarrar mahsulimi, degan masalalarda haligacha yakkilik mavjud emas.

Yuqoridagi ta'riflardan ko'rinib turibdiki, autonomy bu dastlab siyosat sohasida qo'llanilgan bo'lib, keyinchalik ta'lim sohasida qo'llanila boshlangan va "mustaqil ta'lim" bilan bog'langan va ba'zan u bilan sinonim sifatida ishlatiladigan so'z bo'lib, o'zbek tilida aynan mustaqil ta'lim olish degan ma'noni ifodalaydi.

Lingvovodidaktik terminlarning ma'lum qismi ingliz tilining o'z qatlamidan kirib kelgan va bunday terminlar bizning tahlilimizda 45 tani tashkil etadi (18,3%). Bularga misol qilib quyidagi terminlarni olishimiz mumkin: assessment - baholash, assisment, brainstorm - aqliy hujum, creative - ijodiy, kreativ, critical-tanqidiy, score - ball, feedback - fidbek, interactive - interaktiv, keyword - kalit so'z, knowledge - bilim va b. Bulardan ba'zi terminlar tahliliga e'tiborni qaratamiz. Masalan, assessment terminiga manbalarda quyidagi izoh va ma'lumotlarni uchratdik: "Assesment" metodi ta'lim oluvchilarning bilim darajasini baholash, nazorat qilish, o'zlashtirish ko'rsatkichi va amaliy ko'nikmalarini tekshirishga yo'naltirilgan. Mazkur texnika orqali ta'lim oluvchilarning bilish faoliyati turli yo'nalishlar (test, amaliy ko'nikmalar, muammoli vaziyatlar mashqi, qiyosiy tahlil, simptomlarni aniqlash) bo'yicha tashhis qilinadi va baholanadi [7].

Brainstorm, ya'ni aqliy hujum termini - bu kutilmagan muammoni guruhda hal qilish orqali ijodiy g'oya va yechimlarni o'z ichiga olgan o'qitish usuli hisoblanadi. Ushbu usul qizg'in, erkin muhokamani talab qiladi, bunda guruhning har bir a'zosi tanqidiy, ijodiy fikrlab, iloji boricha ko'proq g'oyalarni taklif qilishga jalb etiladi.

Ijodiy muammolarni hal qilish - bu maqsadli o'zgarishlar uchun ijodiy fikrlash va innovatsion yechimlarni uyg'otishga mo'ljallangan bosqichma-bosqich jarayon bo'lib hisoblanadi. Ijodiy muammolarni hal qilish jarayonining asoschisi Aleks Osborn - Amerika reklama agentligining asoschisi edi. U 1952-yilda yetti bosqichli ijodiy muammolarni hal qilish jarayonini nashr etdi. Keyingi nashrlarda mazkur usul omma orasida keng tarqaldi va Osborn, shuningdek, birinchi marta "aqliy hujum" tushunchasini umumiy amaliyot va til o'rganish jarayoniga ham kiritdi. Ammo shuni ham e'tirof etish joizki, mazkur termin XIX-asrning ikkinchi yarmida Amerikada paydo bo'lishiga qaramay, bu usul hali Amerika kashf etilmagan davrda o'z aql mash'alasi bilan dunyoni yoritgan qomusiy olimlarimiz (Ahmad al Farg'oniy, Abu Nasr Forobiy, Abu Ali ibn Sino va boshqa) yoki yetti iqlimni zabt etgan shohu-sultonlarimiz o'z muammolarini yechishda shu usuldan keng foydalanishgan. Bobokalonlarimiz bu metodni "kengash", "mashravat", "maslahat" deb atashgan. Misol uchun, Sohirqiron Amir Temur saltanat oldida turgan muammolarni yechishda mashravat chaqirib, barcha saroy ahlining, vazirul-ulamolarining, farzandlarining fikrlarini diqqat bilan eshitgan va ular asosida yagona hukm chiqargan [8].

Brainstorming n brainstorm v 1. (in language teaching) a group activity in which learners have a free and relatively unstructured discussion on an assigned topic as a way of brainstorming generating ideas. Brainstorming often serves as preparation for another activity; 2. (in teaching writing) a form of prewriting (see composing processes) in which a student or group of students write down as many thoughts as possible on a topic without paying attention to organization, sentence structure or spelling. Brainstorming serves to gather ideas, viewpoints, or ideas related to a writing topic and is said to help the writer produce ideas [5].

Demak, aqliy hujum faqatgina ijodiy fikrlab muammoni guruhda hal qilish emas, balki talabalarning yozma nutq ko'nikmasini rivojlantirishda ham faol qo'llanilib, mavzuga oid

g'oya va fikrlarni to'plash hamda umumlashtirish uchun xizmat qiladi.

Tahlil davomida ingliz tilidagi lingvodidaktik terminlarning ba'zilar boshqa turli tillardan kirib kelganligi ham ayon bo'ldi. Masalan, drill so'zi golland tilidagi "drillen - bore, turn in a circle" so'zidan, portfolio italyan tilidagi portafogli

Jadval 2. Ingliz tilidagi lingvodidaktik terminlarning etimologik tahlil natijalari

Ingliz tilidan kelib chiqqan terminlar	Lotin tilidan kelib chiqqan terminlar	Yunon tilidan kelib chiqqan terminlar	Fransuz tilidan kelib chiqqan terminlar	Turli tillardan kelib chiqqan terminlar	Umumiy soni
45 ta	67 ta	20 ta	107 ta	6 ta	245 ta
18,3%	27,4%	8,1%	43,7%	2,5%	100%

Ingliz tilida bo'lganidek, o'zbek tilidagi lingvodidaktik terminlarning ham asosiy qismi boshqa tillardan o'zlashtirilgan va uni quyidagi jadvalda ko'rishimiz mumkin:

Jadval 3. O'zbek tilidagi lingvodidaktik terminlarning etimologik tahlil natijalari

otin	L	Yunon	uz	Frans	gliz	In	rab	A	Fors-	shma	Qo'	bek	O'z	hqa	Bos
81	1	102		22	0	1	37	1	13		57		95		11
8,8%	2	16,3%		3,6%	5%	1,	1,9%	2	2%		9%		15,2	%	1,7

Ko'rib turganimizdek, sof o'zbek tili lingvodidaktik terminlari (masalan, bilim, bosqich, boshqarish, egallash, eshitish, izchillik, ko'nikma, ko'rgazma, ko'rsatma, loyiha, oraliq, og'zaki, ong, qolip, sinov va h.k.z. terminlar) 95 tani, ya'ni 15,2%ni tashkil etishi va lingvodidaktik terminlarning asosiy qismi o'zbek

so'zidan, team so'zi nemis tilidagi taukh→ taugmaz so'zidan kelib chiqqan bo'lib, bunday so'zlar juda ozchilikni tashkil etadi (umumiy hisobda 2,7 %).

Xulosa. Lingvodidaktik terminlarning etimologik tahlili natijalarini quyidagi jadvalda ifoda etamiz:

tiliga lotin tilidan (masalan, abstract, aktiv, alternativ, audiolingval, auditoriya, deduksiya, fakultativ, formal, information, interferensiya va h.k.z. terminlar) o'zlashtirilganligi ma'lum bo'ldi.

ADABIYOTLAR

1. Лейчик, В. М. Терминоведение: предмет, методы, структура / В. М. Лейчик. – изд. 3-е. – М.: Издательство ЛКИ, 2007. – 256 с.
2. Княк, Т. Р. Лингвистические аспекты терминоведения: учебное пособие / Т. Р. Княк. – Киев: УМК ВО, 1989. – 104 с.
3. Даниленко, В. П. Терминология современного языка науки. Терминоведение и терминография в индо-европейских языках / В. П. Даниленко. – Владивосток, 1987. – С. 61–66.
4. <https://www.etymonline.com/word/approach>
5. Jack C. Richards, Richard Schmidt. Longman Dictionary of Language Teaching and Applied Linguistics. – Pearson, 2010. – 654 p.
6. <https://www.etymonline.com/search?q=assessment>
7. A.M.Abdullaeva. Pedagogik akmeologiya. - Namangan Davlat Universiteti, 2021. – 219 b.
8. <https://behruzbeq.uz/2020/03/21/aqliy-hujum-metodi/#>